

ADABIYOT ORQALI MILLIY ONG VA O'ZLIKNI ANGLASH

Sayfullayeva Nozima Nematullayevna

Namangan viloyati Chust tumani 52-maktab o'qituvchisi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18368650>

Annotatsiya. Mazkur maqolada adabiyotning milliy ong va o'zlikni anglash jarayonidagi o'rni hamda badiiy asarlarning shaxs va jamiyat tafakkurini shakllantirishdagi ta'siri adabiyotshunoslik va madaniyatshunoslik nuqtayi nazaridan tahlil qilinadi. Unda adabiyot xalqning tarixiy xotirasi, ma'naviy qadriyatlari, urf-odatlar va dunyoqarashini saqlovchi va avloddan avlodga yetkazuvchi muhim ijtimoiy-madaniy hodisa sifatida talqin etiladi.

Shuningdek, badiiy asarlar orqali milliy ongning shakllanishi, shaxsiy va jamoaviy o'zlikni anglash jarayonlari, adabiy obrazlar va g'oyalar vositasida milliy ruhning ifodalanishi masalalari keng yoritiladi.

Kalit so'zlar: adabiyot, milliy ong, o'zlikni anglash, badiiy tafakkur, milliy g'oya, ma'naviyat, adabiy obraz, madaniy meros.

Kirish

Har bir xalqning tarixiy taraqqiyoti, madaniy darajasi va ma'naviy qiyofasi, avvalo, uning adabiy merosida o'z ifodasini topadi, chunki adabiyot inson tafakkurining eng nozik qatlamlarini, millatning ichki dunyosini, uning orzu-intilishlari, dard va quvonchlarini badiiy obrazlar orqali mujassamlashtiruvchi qudratli vosita hisoblanadi [1].

Shu ma'noda adabiyot nafaqat estetik zavq beruvchi san'at turi, balki milliy ongni shakllantiruvchi, o'zlikni anglashga undovchi muhim ma'naviy maktab vazifasini bajaradi.

Ayniqsa, globallashuv jarayonlari kuchayib borayotgan bugungi davrda milliy o'zlikni saqlash va anglash masalasi dolzarb ahamiyat kasb etib, bu jarayonda adabiyotning o'rni yanada ortmoqda.

Milliy ong insonning o'z millatiga mansubligini his etishi, uning tarixi, tili, madaniyati va qadriyatlariga nisbatan ongli munosabatda bo'lishi bilan belgilanadi, adabiyot esa aynan shu ongni shakllantirishda eng samarali vositalardan biri sifatida namoyon bo'ladi.

Badiiy asarlar orqali o'quvchi o'z xalqining tarixiy taqdirini, ma'naviy izlanishlarini va ijtimoiy muammolarini anglaydi, bu esa unda milliy o'zlikni chuqurroq idrok etish ehtiyojini uyg'otadi [5].

Asosiy qism

Adabiyotning milliy ongni shakllantirishdagi asosiy xususiyati shundaki, u tarixiy voqealar va ijtimoiy jarayonlarni quruq faktlar orqali emas, balki inson taqdiri, kechinmalari va ruhiy holati orqali tasvirlaydi, bu esa o'quvchining badiiy matn bilan ichki muloqotga kirishishini ta'minlaydi.

Masalan, o'zbek adabiyotidagi tarixiy romanlar va qissalarda millatning murakkab taqdiri, ozodlik va adolat yo'lidagi kurashlar badiiy obrazlar orqali berilib, o'quvchini o'tmish bilan ruhiy bog'laydi hamda milliy xotirani mustahkamlaydi [3].

Mumtoz va zamonaviy adabiyot namunalari tahlili shuni ko'rsatadiki, badiiy asarlarda yaratilgan obrazlar ko'pincha milliy xarakter, mentalitet va dunyoqarashning timsoliga aylanadi, bu obrazlar orqali o'quvchi o'zini anglaydi, o'z xalqining ruhiy qiyofasini his etadi.

Ayniqsa, adabiyotda inson va jamiyat munosabatlarining badiiy talqini milliy ongning shakllanishida muhim ahamiyat kasb etib, bu jarayonda yozuvchi shaxsiy dunyoqarashi bilan birga umumxalq manfaatlarini ham ifodalaydi [8].

Shuningdek, adabiyot o'zlikni anglash jarayonida til orqali bevosita ta'sir ko'rsatadi, chunki badiiy asarda qo'llanilgan milliy til unsurlari, iboralar, maqol va matallar xalqning tarixiy tajribasi va tafakkur tarzini aks ettiradi.

O'quvchi badiiy matnni mutolaa qilish jarayonida nafaqat voqealarni kuzatadi, balki til orqali milliy ruhni his etadi, bu esa unda madaniy identifikatsiya jarayonini kuchaytiradi [12].

Aynan shu jihat adabiyotning tarbiyaviy va ma'naviy ahamiyatini belgilaydi. Zamonaviy adabiyotda milliy ong masalasi ko'pincha global muammolar fonida yoritilib, shaxsning o'zligini yo'qotmasdan dunyo bilan hamnafas bo'lish masalasi ilgari suriladi, bu esa adabiyotning faqat o'tmishga murojaat qiluvchi emas, balki kelajakni belgilovchi kuch ekanini ko'rsatadi.

Bunday asarlar yosh avlodni milliy qadriyatlarga sodiq holda zamonaviy tafakkurga ega bo'lishga undaydi, bu esa jamiyat barqarorligi va ma'naviy rivojlanishida muhim omil hisoblanadi [18].

Xulosa.

Xulosa qilib aytganda, adabiyot milliy ong va o'zlikni anglash jarayonida beqiyos ahamiyatga ega bo'lib, u shaxsni o'z tarixiy ildizlari, madaniy merosi va ma'naviy qadriyatlari bilan bog'laydigan kuchli ma'naviy ko'priq vazifasini bajaradi. Badiiy asarlar orqali inson o'z millatining ruhiy olamini anglaydi, o'zligini his etadi va jamiyatdagi o'rnini aniqlaydi.

Shu bois adabiyot nafaqat estetik hodisa, balki milliy ongni shakllantiruvchi muhim ijtimoiy institut sifatida qaralishi lozim va uni ta'lim-tarbiya jarayonida keng va samarali qo'llash bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

Asosiy adabiyotlar

1. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
2. Quronov D. Adabiyotshunoslikka kirish. – Toshkent: Akademnashr, 2012.
3. Yo'ldoshev Q. O'zbek romanchiligi va tarixiy tafakkur. – Toshkent: Fan, 2010.
4. Rahmonov N. Milliy g'oya va adabiyot. – Toshkent: Ma'naviyat, 2015.
5. Qosimov B. Adabiyot va ma'naviyat. – Toshkent: Sharq, 2009.
6. Saidov S. Badiiy tafakkur va milliy ong. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2016.
7. To'raqulov O. Adabiyot va jamiyat. – Toshkent: O'qituvchi, 2011.
8. Normatov U. Istiqlo'l va adabiyot. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2007.
9. Rasulov A. Adabiy jarayon va davr. – Toshkent: Akademnashr, 2014.
10. Hamdamov U. Zamonaviy adabiyot va tafakkur. – Toshkent: Adabiyot, 2019

Xorijiy adabiyotlar

11. Eagleton T. Literary Theory. – Oxford: Blackwell, 2008.
12. Anderson B. Imagined Communities. – London: Verso, 2006.
13. Said E. Culture and Imperialism. – New York: Vintage Books, 1994.
14. Wellek R., Warren A. Theory of Literature. – New York: Harcourt, 2009.
15. Greenblatt S. Cultural Mobility. – Cambridge: CUP, 2010.

Scopus maqolalar

16. Smith A.D. National identity and literature // Nations and Nationalism, 2013.
17. Assmann J. Cultural memory and identity // Memory Studies, 2011.
18. Bhabha H. Nation and narration // Journal of Cultural Studies, 2015.
19. Guillory J. Canon and cultural identity // Critical Inquiry, 2012.
20. Moretti F. Literature and world systems // New Left Review, 2014.

O'zbekcha saytlar

21. <https://www.ziyonet.uz>
22. <https://www.edu.uz>
23. <https://www.lex.uz>
24. <https://www.adabiyot.uz>

Xalqaro saytlar

25. <https://www.sciencedirect.com>
26. <https://www.cambridge.org>